

KAMIL MAŁYSZKO

Towarzystwo Przyjaciół Wilna i Ziemi Wileńskiej w Olsztynie

ORCID 0000-0003-4306-5704

OBCHODY XXX-LECIA PRL W OŚRODKU SZKOLENIA SŁUŻBY WIĘZIENNEJ W SZCZYPIORNIE W DNIACH 6-7 LIPCA 1974 R.

WPROWADZENIE

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie zagadnień związanych z organizacją oraz przebiegiem obchodów XXX-lecia PRL, które miały miejsce w dniach 6-7 lipca 1974 r. w Ośrodku Szkolenia Służby Więziennej w Szczypiornie (dalej jako: OSSWS). Ponadto przedmiotem niniejszej pracy jest także charakterystyka jednego z najważniejszych świąt państwowych, obchodzonych w okresie PRL, a więc Narodowego Święta Odrodzenia Polski. Warto zaznaczyć, iż przedstawione w poniższej pracy wydarzenia do tej pory nie stały się obszarem zainteresowania ze strony badaczy. Taki stan rzeczy wynika głównie z faktu, iż szeroko pojęty temat systemu więziennictwa w PRL nie został wystarczająco opracowany. Z uwagi na to, iż zakres niniejszego artykułu skupia się przede wszystkim na rekonstrukcji i analizie wydarzeń z przeszłości, ujęte w nim badania opierają się na schemacie badań historycznych. W związku z tym autor niniejszej pracy zastosował w niej następujące metody badawcze: metodę krytyki źródeł, głównie w odniesieniu do archiwaliów i materiałów prasowych, metodę pośredniego ustalania faktów oraz analizę krytyczną. Najważniejszym punktem przeprowadzonych badań było zapoznanie się z archiwaliami znajdującymi się w Archiwum Państwowym w Kaliszu (dalej jako: APK). Najbardziej istotny okazał się zespół o nazwie „Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej w Szczypiornie”, w którym w trakcie kwerendy autor odnalazł i przeanalizował dokumenty związane z organizacją oraz przebiegiem omawianych w niniejszym artykule wydarzeń. Ponadto bardzo pomocne okazały się także liczne artykuły prasowe zamieszczone w 1974 r. na łamach „Gazety Penitencjarnej”¹.

NARODOWE ŚWIĘTO ODRODZENIA POLSKI, CZYLI TZW. „URODZINY” PRL-U

W okresie PRL-u kalendarz oficjalnych świąt obejmował 18 pozycji², spośród których bez wątpienia najbardziej hucznie obchodzone było święto 1 Maja. Jednakże zaraz obok

¹ „Gazeta Penitencjarna” – wydawane od kwietnia 1967 r. czasopismo branżowe. Publikowano w nim artykuły dotyczące organizacji systemu więziennictwa oraz treści poświęcone wychowawczym aspektom odbywania kary pozbawienia wolności. Stanowiło wyodrębniony dodatek do „Gazety Sądowej i Penitencjarnej”. Opracowano na podstawie: R. Szczepanik, *Koncepcje wychowania resocjalizującego na łamach „Gazety Penitencjarnej” (1967–1970)*, [w:] *Addenda do dziejów oświaty. Z badań nad prasą drugiej połowy XX i początków XXI wieku*, pod red. I. Michalska, G. Michalski, Łódź 2013, s. 64–65.

² P. Osęka, B. Polak, *Święta bez świętości*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej”, 2007, nr 7, s. 37.

majowego święta, drugim naczelnym świętem PRL było obchodzone 22 lipca, a więc w rocznicę ogłoszenia Manifestu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego (dalej jako: PKWN)³ Narodowe Święto Odrodzenia Polski. Zostało ono ustanowione przez Krajową Radę Narodową (dalej jako: KRN) za sprawą Ustawy z dnia 22 lipca 1945 r. o ustanowieniu Narodowego Święta Odrodzenia Polski⁴. Wspomniany akt prawny został zaproponowany przez ówczesnego Prezydenta KRN Bolesława Bieruta, a następnie przy licznych oklaskach jednomyślnie przyjęty. Warto zaznaczyć, iż głosowanie nad przyjęciem nowej ustawy poprzedzone było wystąpieniem ówczesnego wicepremiera Władysława Gomułki, w którym gloryfikował on zachodzące w kraju przemiany ustrojowe, słał obie rewolucje rosyjskie oraz krytykował międzywojenną antyrosyjską politykę prowadzoną przez obóz reakcji⁵. Według pierwszego artykułu nowo wprowadzonej ustawy głównym celem Narodowego Święta Odrodzenia Polski było: „[...] upamiętnienie po wsze czasy Odrodzenia Niepodległego i Demokratycznego Państwa Polskiego”⁶. Ponadto warto zaznaczyć, iż za sprawą czwartego artykułu wspomnianego powyżej aktu prawnego zniesione zostało obchodzone 11 listopada Święto Niepodległości, które od lat 30. XX wieku było symbolem niepodległej Polski⁷. Komunistyczna władza chciała w ten sposób wymazać z pamięci Polaków wspomnienia dotyczące odzyskania przez Polskę niepodległości w 1918 r. na rzecz wprowadzenia w potoczne myślenie doniosłości czynu instalacji sowieckiej agentury w Polsce⁸.

Dla władz PRL-u Narodowe Święto Odrodzenia Polski było jednym z najważniejszych świąt, w związku z tym przez cały okres istnienia Polski Ludowej nadawano mu odpowiednią rangę, a jego obchody były bardzo uroczyste⁹. W 1949 r. za sprawą wprowadzenia szczegółowych programów i scenariuszy określających formę obchodów nastąpiła jego pełna centralizacja i unifikacja¹⁰. Ponadto nad przygotowaniem do lipcowego święta czuwały specjalnie powoływane komitety organizacyjne, których głównym zadaniem było m.in. opracowanie szczegółowego harmonogramu uroczystości oraz wybranie osobistości mających wygłosić przemówienie podczas wiecu¹¹. Obchody 22 lipca utrudniała jednak ich data, która przypadała na okres wakacyjno-urlopowy, co wykluczało, np. gremialny udział szkół w jego celebracji. W związku z tym, ale również ze względów propagandowych, Świętu Odrodzenia Polski starano się nadać szczególnie uroczystą, a zarazem atrakcyjną oprawę. Centralnym punktem obchodów, szczególnie w latach 50. i pierwszej połowie lat

³ Manifest PKWN- akt założycielski Polski Ludowej. Przygotowany 20 lipca 1944 r. pod nadzorem Józefa Stalina. Zakwestionował Konstytucję kwietniową z 1935 r., a tym samym ówczesny rząd RP w Londynie. Ponadto zapowiadał: przyłączenie terytoriów na zachodzie Polski, „przywrócenie swobód demokratycznych”, reformę rolną i sprawiedliwość społeczną. Treść Manifestu ogłoszona została 22 lipca na falach radia moskiewskiego. Opracowano na podstawie: I. Main, *Trudne świętowanie. Konflikty wokół obchodów świąt państwowych i kościelnych w Lublinie (1944-1989)*, Warszawa 2004, s. 34-35.

⁴ Zob. Ustawa z dnia 22 lipca 1945 r. o ustanowieniu Narodowego Święta Odrodzenia Polski, „Dziennik Ustaw”, 1945, nr 32, poz. 194.

⁵ J. Gołota, *11 listopada czy 22 lipca, oficjalna prasa w Polsce 1944-1948 wobec świąt narodowych*, „Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego”, 2018, t. 32, s. 196.

⁶ Ustawa z dnia 22 lipca 1945 r. o ustanowieniu Narodowego Święta Odrodzenia Polski, „Dziennik Ustaw”, 1945, nr 32, poz. 194.

⁷ A. Jaczyńska, *Lipcowe święto*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej”, 2007, nr 7, s. 77.

⁸ <https://histmag.org/Imieniny-i-urodziny-systemu-komunistycznego-w-Polsce-1696> [dostęp z dnia: 29.06.2023 r.]

⁹ I. Kienzler, *Kronika PRL 1944-1989. Uroczystości i święta*, Warszawa 2015, s. 12.

¹⁰ P. Osęka, B. Polak, *Święta...*, s. 37.

¹¹ Tamże, *Niech się święci 22 lipca*, „Ale Historia”, 2019, nr 28, s. 3.

60., były parady, defilady i manifestacje organizowane nie tylko w dużych miastach, ale również tysiącach mniejszych miejscowości na terenie całego kraju. Uczestnicy uroczystych pochodów nieśli flagi i transparenty, na których widniały hasła wyrażające pełne poparcie dla wprowadzonego w lipcu 1944 r. systemu władzy, a co najważniejsze były dowodem pełnego zaangażowania społeczeństwa w budowę „socjalistycznej ojczyzny”¹². Doniosłe obchody Narodowego Święta Odrodzenia Polski obfitowały w liczne pokazy artystyczne i sportowe. Kroczących w wielkich pochodach witali, podziwiali i oklaskiwali z trybun honorowych komunistyczni dygnitarze. Ponadto przy okazji lipcowego święta, organizowano liczne festyny oraz zabawy ludowe, zaś w sklepach pojawiały się produkty, które nie były dostępne na co dzień. Zauważalne zmiany w organizacji obchodów 22 lipca pojawiły się dopiero pod koniec lat 60., kiedy to nastąpiło odejście od socrealistycznej stylistyki. Warto zaznaczyć, iż pewną lekkość i mniej uroczysty charakter tzw. „urodziny PRL-u” uzyskiwały dopiero w latach 70. XX wieku¹³. Data 22 lipca była jednak od początku do samego końca funkcjonowania komunistycznego ustroju w Polsce, jedną z najważniejszych dat w kalendarzu PRL. Potwierdzeniem powyższych słów jest fakt, iż w związku obchodami rocznicy Manifestu PKWN na przestrzeni lat uroczystości oddawano do użytku wiele ważnych inwestycji, np. w 1946 r. odbudowany Most Poniatowskiego w Warszawie, w 1949 r. Trasę W-Z w Warszawie, w 1950 r. Marszałkowską Dzielnicę Mieszkaniową, w 1954 r. pierwszy Wielki Piec w Nowej Hucie, w 1955 r. Pałac Kultury i Nauki oraz Stadion Dziesięciolecia¹⁴, w 1974 r. warszawską Trasę Łazienkowską czy w 1975 r. dworzec lotniczy na Okęciu¹⁵.

Narodowe Święto Odrodzenia Polski zostało ostatecznie zniesione za sprawą Ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o zniesieniu 22 lipca jako Narodowego Święta Odrodzenia Polski¹⁶. Jak ważne dla osób związanych z władzą PRL było Święto Odrodzenia Polski świadczy fakt, iż zaraz po ustanowieniu przez sejm wspomnianej powyżej ustawy znoszącej „lipcowe święto”, ówczesny prezydent RP Wojciech Jaruzelski wyraził swój sprzeciw w specjalnym liście¹⁷. Napisał w nim, iż: „Skreślenie 22 lipca z listy dni znaczących w dziejach narodu byłoby aktem niezrozumiałym dla milionów Polaków, których działem był ówczesny wielki awans społeczny, oświatowy i cywilizacyjny”.

ORGANIZACJA ORAZ PRZEBIEG OBCHODÓW XXX-LECIA PRL W OŚRODKU SZKOLENIA SŁUŻBY WIĘZIENNEJ W SZCZYPIORNIE

W 1974 r. odbyły się okrągłe trzydzieste obchody tzw. „urodzin” Polski Ludowej. Dla komunistycznej władzy PRL była to rocznica o wyjątkowym znaczeniu, co znalazło swój wyraz w tezach Komitetu Centralnego (dalej jako: KC) Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (dalej jako: PZPR) uchwalonych na XIII Plenum KC PZPR 15 lutego 1971 r.¹⁸. Zawarto w nich następujące słowa:

¹² A. Jaczyńska, *Lipcowe...*, s. 77.

¹³ Tamże, s. 78.

¹⁴ <https://jedynka.polskieradio.pl/artykul/1646778> [Dostęp z dnia: 30.06.2023 r.]

¹⁵ A. Brzeziecki, *Lekcje historii PRL w rozmowach*, Warszawa 2009, s. 30.

¹⁶ Zob. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o zniesieniu 22 lipca jako Narodowego Święta Odrodzenia Polski, „Dziennik Ustaw”, 1990, nr 28, poz. 159.

¹⁷ A. Jaczyńska, *Lipcowe...*, s. 79.

¹⁸ J. Korecki, *W roku jubileuszowym*, „Gazeta Penitencjarna”, 1974, nr 7, s. 3.

W tym roku upłynie trzydzieści lat od owego lipcowego dnia, kiedy Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego zwrócił się do narodu pamiętnymi słowami Manifestu: »Rodacy! Wybiła godzina wyzwolenia!«. Dla wszystkich, którzy żyją na polskiej ziemi i codziennym wysiłkiem współtworzą historię naszej Ojczyzny, trzydziesta rocznica narodzin socjalistycznej państwowości polskiej – to doniosły ogólnonarodowy jubileusz.¹⁹

Obchodom XXX-lecia PRL towarzyszyła wszechobecna propaganda podkreślająca, iż: „Trzydziestoletni rozwój i wielkie osiągnięcia kultury w Polsce Ludowej są jednym z dobitnych dowodów wyższości ustroju socjalistycznego nad kapitalistycznym²⁰. Podobny charakter mają, także słowa Mieczysława Jagielskiego²¹, który w artykule pt. *Polska w 1974 roku* napisał:

Minione trzydziestolecie stanowi w dziejach Polski okres prawdziwie przełomowy. Dokonałiśmy w tym czasie rewolucyjnych przeobrażeń politycznych i społecznych, rozwinęliśmy gospodarkę, naukę, oświatę i kulturę. Zasadniczej poprawie uległy warunki życia narodu. Wiążąc z socjalizmem nasze życie i losy, partia i państwo ludowe zapewniły Polsce godne miejsce na politycznej i gospodarczej mapie świata²².

14 marca 1974 r. ówczesny komendant OSSWS starszy komisarz Edward Pastuszek²³ zatwierdził dokument pod nazwą „Ramowy program obchodów XXX-lecia powstania PRL w Ośrodku Szkolenia Służby Więziennej w Szczypiornie”. Tym samym rozpoczęły się przygotowania do organizacji w Szczypiornie przypadającej na lipiec 1974 r. trzydzie-

¹⁹ *XXX Lecie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Tezy Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej*, Warszawa 1974, s. 5.

²⁰ Tamże, s. 27.

²¹ Mieczysław Jagielski (1924-1997), polski polityk komunistyczny i ekonomista. W 1946 r. wstąpił do Polskiej Partii Robotniczej, następnie został członkiem PZPR. W latach 1946-1949 wchodził w skład zarządu głównego Związku Samopomocy Chłopskiej, zaś od 1950 do 1952 r. Państwowych Gospodarstw Rolnych. W 1962 r. w Instytucie Kształcenia Kadr Naukowych przy KC PZPR został doktorem nauk ekonomiczno-rolniczych, zaś w 1975 r. profesorem nadzwyczajnym w Szkole Głównej Planowania i Statystyki w Warszawie. W latach 1964-1971 pełnił funkcję zastępcy członka, a w okresie 1971-1981 członka Biura Politycznego KC PZPR. W latach 1957-1959 wiceminister, a następnie od 1959 do 1970 r. minister rolnictwa. Od czerwca 1970 r. do lipca 1981 r. wiceprezes Rady Ministrów. W sierpniu 1980 r. był przewodniczącym komisji rządowej prowadzącej negocjacje z Międzyzakładowym Komitetem Strajkowym w Gdańsku. Ponadto poseł na Sejm PRL II, III, IV, V, VI, VII i VIII kadencji. Odznaczony m. in.: Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski oraz Orderem Budowniczych Polski Ludowej. Opracowano na podstawie: T. Mołdawa, *Ludzie władzy 1944-1991. Władze państwowe i polityczne Polski według stanu na dzień 28 II 1991*, Warszawa 1991, s. 362.

²² M. Jagielski, *Polska w 1974 roku*, [w:] *30 lat gospodarki Polski Ludowej*, pod red. K. Secomski, Warszawa 1974, s. 7.

²³ Edward Pastuszek (1922-2002), funkcjonariusz Służby Więziennej i działacz społeczny. Na początku 1944 r. zmobilizowany do Ludowego Wojska Polskiego. W grudniu 1944 r. ukończył Szkołę Oficerską w Riazaniu. W czasie drugiej wojny światowej brał udział w walkach wyzwoleniczych. 1 listopada 1947 r. rozpoczął służbę w więzienictwie jako komendant warty w Barczewie. Następnie przeniesiony na stanowisko zastępcy naczelnika w więzieniu w Olsztynie. W marcu 1949 r. został wykładowcą w Centralnej Szkole Pracowników Straży Więziennej (dalej: SPSW) w Bartoszycach. Następnie 1 sierpnia 1949 r. przeniesiony do Szkoły Oficerskiej Służby Więziennej (dalej: SOSW) w Ilawie, po czym 1 października 1950 r. został kierownikiem katedry przedmiotów wojskowych w SPSW w Szczypiornie. W 1968 r. został mianowany komendantem OSSWS. Ponadto wieloletni prezes i członek zarządu głównego Związku Bojowników o Wolność i Demokrację województwa kaliskiego oraz działacz Okręgowego Związku Piłki Nożnej w Kaliszu. Dnia 31 października 1989 r. w stopniu generała Służby Więziennej przeszedł na zaopatrzenie emerytalne. Do śmierci pełnił funkcję prezesa Związku Kombatantów Rzeczypospolitej Polskiej i Byłych Więźniów Politycznych w Kaliszu. Opracowano na podstawie: G. Pilecki, K. Bedyński, *Pożegnaliśmy generała*, „Forum Penitencjarne”, 2002, nr 2, s. 10-11.

stej rocznicy powstania Polski Ludowej. We wstępie zatwierdzonego przez komendanta dokumentu zawarto następujące uzasadnienie konieczności organizacji w OSSWS tejsze uroczystości:

Bieżący rok jest rokiem obchodów XXX-lecia powstania PRL. Jubileusz ten stanowi okazję do spojrzenia na drogę kształtowania, odbudowy i rozwoju Ludowej Ojczyzny, okazję do oceny jej dorobku. W uroczystych obchodach XXX-lecia PRL nie może zabraknąć żadnego obywatela. Szczególne zadania mają do spełnienia zakłady pracy, instytucje, ośrodki kształcenia i doskonalenia kadr, które w swej działalności propagandowej i oświatowej winny akcentować dorobek PRL w minionym 30-leciu²⁴.

Do organizacji obchodów XXX-lecia PRL w OSSWS wyznaczony został składający się z pracowników OSSWS komitet organizacyjny. Jego przewodniczącym został komisarz Witold Jasiukiewicz, z kolei na pozostałych członków komitetu wyznaczono: podkomisarza Antoniego Trelę, podkomisarza Władysława Kapkowskiego, starszego inspektora Kazimierza Hołysia, starszego inspektora Teodozję Kalagę, inspektora Bogdana Nowaka oraz podinspektora Czesława Kowalskiego²⁵. Nowo utworzonemu komitetowi organizacyjnemu w ramach celebracji trzydziestej rocznicy powstania Polski Ludowej zlecono zorganizowanie: działalności propagandowej, imprez politycznych i sportowych oraz zlotu przodujących funkcjonariuszy wraz z promocją oficerską²⁶. W ramach propagandy wizualnej komitet organizacyjny zaplanował m.in. wykonanie elementów dekoracyjnych terenu OSSWS, podkreślających XXX-lecie PRL. Ponadto zaplanowano także propagandę słowną, która polegała przede wszystkim na podkreślaniu dorobku XXX-lecia Polski Ludowej w trakcie prowadzonych w OSSWS zajęć edukacyjnych oraz wyświetlaniu filmów dokumentalnych przedstawiających powstanie i rozwój PRL²⁷. Komitet organizacyjny zobowiązany był, także do przygotowania licznych imprez politycznych i sportowych, jak np.: spotkania z byłymi członkami Komunistycznej Partii Polski oraz Polskiej Partii Robotniczej bądź sportowej spartakiady²⁸. Jednakże najważniejszym punktem lipcowych obchodów, którego przygotowanie powierzono wszystkim pracownikom OSSWS²⁹, był V Krajowy Zlot Przodujących Funkcjonariuszy Służby Więziennej. Warto zaznaczyć, iż kończył on dwuletni okres współzawodnictwa pracy w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej, które zorganizowano dla uczczenia trzydziestej rocznicy powstania Polski Ludowej³⁰.

7 kwietnia 1974 r. w OSSWS odbyła się odprawa służbowa, w trakcie której komendant starszy komisarz Edward Pastuszek zapoznał wszystkich zebranych z projektem organizacyjnym przypadającego na lipiec 1974 r. V Krajowego Zlotu Przodujących Funkcjonariuszy Służby Więziennej³¹. Komendant OSSWS polecił także do dnia 15 kwietnia

²⁴ APK, OSSWS, sygn. 55, *Obchody XX-lecia PRL, XX-lecia Szkół Służby Więziennej oraz XXX-lecia PRL*, k. 64.

²⁵ Tamże.

²⁶ Tamże, k. 64-65.

²⁷ Tamże, k. 64.

²⁸ Tamże, k. 65.

²⁹ Tamże.

³⁰ S. Filipiak, *30 lat w służbie penitencjarnej*, „Gazeta Penitencjarna”, 1974, nr 14-15, s. 1.

³¹ APK, OSSWS, sygn. 55, *Obchody XX-lecia PRL, XX-lecia Szkół Służby Więziennej oraz XXX-lecia PRL*, k. 70.

1974 r. zespołowi pod przewodnictwem podkomisarza Józefa Zborowskiego opracować plan ochrony, bezpieczeństwa i porządku oraz wyznaczyć funkcjonariuszy, którzy będą opiekować się uczestnikami zlotu z poszczególnych województw. Ponadto w trakcie odprawy z 7 kwietnia 1974 r. komendant nakazał również przygotować do 20 maja 1974 r. rotę ślubowania na promocję oficerską³². Na omawianej odprawie służbowej zwrócono także szczególną uwagę na polecenie Dyrektora Generalnego Centralnego Zarządu Zakładów Karnych (dalej: CZKK) głównego komisarza Stanisława Filipiaka³³, który nakazał sporządzenie dokumentacji filmowej z przebiegu uroczystości³⁴. Ponadto zaznaczono, iż planowana ilość uczestników V Krajowego Zlotu Przemysłowych Funkcjonariuszy Służby Więziennej będzie wynosić 850 osób.

W związku z wytycznymi przekazanymi przez komendanta OSSWS na odprawie służbowej 7 kwietnia 1974 r. opracowany został plan pracy sekcji służby porządkowo-organizacyjnej na czas trwania w dniach 6-7 lipca 1974 r. obchodów XXX-lecia PRL na terenie OSSWS³⁵. Kierownikiem sekcji służby porządkowo-informacyjnej został podkomisarz Józef Zborowski, a jego zastępcą podkomisarz Jerzy Nowacki. Z kolei na sekretarza sekcji została wyznaczona starszy inspektor Teodozja Kalaga. Ponadto zorganizowano również biuro informacji, które urzędowało od 6 do 7 lipca 1974 r. w godzinach 6:00-22:00, zaś do jego obsługi wyznaczono inspektora Stanisława Sobczaka oraz inspektora Stanisława Delegacza³⁶. Służbę oficera dyżurnego w OSSWS 6 lipca pełnił podkomisarz Hieronim Woźniakowski wraz z inspektorem Józefem Małym, a 7 lipca podkomisarz Jerzy Nowakowski. W związku z obchodami XXX-lecia PRL w dniach 5-8 lipca 1974 r. zwiększono także o 6 funkcjonariuszy skład osobowy warty. Dodatkowo wyznaczono również: sekcję służby przeciwpożarowej, sekcję łączności i oświetlenia terenu, grupę transportową oraz zespół sanitarny³⁷.

Warto zaznaczyć, iż zgodnie z wytycznymi organizacyjnymi, każdej z delegowanych do Szczypiorna grup uczestniczących w obchodach, spośród kadry OSSWS przydzielono opiekuna³⁸. Tym samym: przedstawicielami Ministerstwa Sprawiedliwości oraz sądów wojewódzkich zajął się podinspektor Stanisław Nowacki, przedstawicielami CZKK inspektor Edward Sikora, a gośćmi honorowymi i lokalnymi władzami zastępcą

³² Tamże.

³³ Stanisław Filipiak (1924-2008), funkcjonariusz aparatu bezpieczeństwa PRL. W sierpniu 1942 r. wstąpił do Gwardii Ludowej i w tej formacji, przekształconej później na Armię Ludową pozostał do momentu wyzwolenia. W latach 1949-1955 był początkowo zastępcą, a następnie naczelnikiem jednego z wydziałów Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego. Następnie po 1956 r. wicedyrektor, a później dyrektor jednego z departamentów w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych. W 1965 r. został mianowany wiceministrem w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych. 1 października 1968 r. oddelegowany w stopniu głównego komisarza na stanowisko dyrektora Centralnego Zarządu Więziennictwa (dalej jako: CZW). Po przekształceniu w 1969 r. CZW na CZKK, został jego dyrektorem generalnym. W 1975 r. po przywróceniu w więziennictwie stopni wojskowych uzyskał stopień generała Służby Więziennej. 10 maja 1976 r. przeszedł na zaopatrzenie emerytalne. Ponadto wieloletni członek Rady Naczelnej Związku Bojowników o Wolność i Demokrację. Odznaczony m.in. Orderem Budowniczych Polski Ludowej oraz Orderem Sztandaru Pracy II Klasy. Opracowano na podstawie: K. Pawlak, *Polski biograficzny słownik penitencjarny*, Kalisz 2008, s. 27-28.

³⁴ K. Hołyś, *Jubileusze, [w:] Wspomnienia absolwentów i wykładowców COSSW w Kaliszu-Szczypiornie*, red. S. Sobczak, B. Nowak, Kalisz 2006, s. 43.

³⁵ APK, OSSWS, sygn. 55, *Obchody XX-lecia PRL, XX-lecia Szkół Służby Więziennej oraz XXX-lecia PRL*, k. 66.

³⁶ Tamże.

³⁷ Tamże, k. 66-68.

³⁸ Tamże, k. 68.

komendanta ds. szkolenia komisarz Witold Jasiukiewicz³⁹. Z kolei delegacjami przodujących funkcjonariuszy Służby Więziennej z poszczególnych województw zajęli się: województwem białostockim i olsztyńskim podkomisarz Józef Staszak, województwem szczecińskim i zielonogórskim podinspektor Jerzy Jarecki, województwem kieleckim i lubelskim podkomisarz Henryk Tełęga, województwem katowickim i opolskim Jan Becla⁴⁰, województwem gdańskim i koszalińskim podkomisarz Eugeniusz Raclawski, województwem bydgoskim i łódzkim inspektor Bogdan Nowak, województwem rzeszowskim starszy inspektor Zygmunt Bierła, województwem krakowskim inspektor Adam Twardy, województwem poznańskim i wrocławskim inspektor Zbigniew Rydzak, zaś województwem warszawskim podkomisarz Władysław Kapkowski⁴¹.

Obchody XXX-lecia PRL organizowane przez OSSWS, rozpoczęły się 6 lipca 1974 r. o godzinie 17:00 w gmachu Teatru im. Wojciecha Bogusławskiego w Kaliszu. Wspomnianego dnia widownia kaliskiego teatru zapełniła się pracownikami oraz funkcjonariuszami Służby Więziennej, którzy byli przedstawicielami jednostek penitencjarnych z całego kraju⁴². Punktualnie o godzinie 17:20 na scenie udekorowanej z okazji trzydziestolecia Polski Ludowej w specjalnie przygotowanej trybunie honorowej zasiedli: minister sprawiedliwości Włodzimierz Berutowicz⁴³, wiceminister sprawiedliwości Adam Zborowski⁴⁴, zastępca kierownika Wydziału Administracyjnego KC PZPR Józef Ostas, zastępca prokuratora generalnego Kazimierz Kukawka, dyrektor generalny CZZK generał brygady Stanisław Filipiak, zastępcy dyrektora generalnego CZZK starszy komisarz Stanisław Jabłonowski⁴⁵ i starszy komisarz Henryk Kita oraz poseł na sejm PRL Mariusz

³⁹ APK, OSSWS, sygn. 56, *Sprawozdania z realizacji procesu nauczania i szkolenia*, k. 69.

⁴⁰ Tamże, sygn. 55, *Obchody XX-lecia PRL, XX-lecia Szkół Służby Więziennej oraz XXX-lecia PRL*, k. 68.

⁴¹ Tamże, k. 69.

⁴² *V Krajowy Zlot Przodujących Funkcjonariuszy SW*, „Gazeta Penitencjarna” 1974, nr 14-15, s. 7.

⁴³ Włodzimierz Berutowicz (1914-2004), polski prawnik i polityk socjalistyczny. W 1938 r. wstąpił do Wojska Polskiego. W latach 1944-1945 skierowany na roboty przymusowe do Wrocławia. Po wojnie od 1945 do 1947 r. pełnił służbę w Milicji Obywatelskiej. W 1947 r. wstąpił do Polskiej Partii Socjalistycznej, a następnie do Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Od 1948 r. rozpoczął pracę w prokuraturze, a następnie w sądownictwie. W 1955 r. na Uniwersytecie Wrocławskim uzyskał stopień naukowy doktora. W latach 1959-1960 prezes Sądu Wojewódzkiego w Poznaniu, następnie od 1960 do 1967 r. prezes Sądu Wojewódzkiego we Wrocławiu. W latach 1968-1971 rektor Uniwersytetu Wrocławskiego. Od 1968 r. profesor nadzwyczajny, a następnie od 1975 r. profesor zwyczajny nauk prawnych. W latach 1971-1976 minister sprawiedliwości, następnie od 1976 do 1987 r. pierwszy prezes Sądu Najwyższego. Równocześnie od 1982 do 1987 r. przewodniczący Trybunału Stanu. W okresie od 1980 do 1985 r. poseł na sejm PRL. Ponadto w latach 1975-1980 profesor Akademii Spraw Wewnętrznych, zaś od 1980 do 1985 r. profesor Instytutu Państwa i Prawa Polskiej Akademii Nauk. Odznaczony m.in. Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski oraz Medalem Komisji Edukacji Narodowej. Opracowano na podstawie: L. Becela, *Kto jest kim w Polsce. Informator biograficzny*, Warszawa 1989, s. 77.

⁴⁴ Adam Zborowski (1919-1993), polski prawnik i polityk. W latach 1937-1939 służył w Wojsku Polskim. Wziął udział w wojennej obronie Polski, w trakcie której został ranny i trafił do niewoli niemieckiej. W 1945 r. wstąpił do Ludowego Wojska Polskiego. Od 1946 rozpoczął pracę w Biurze Prezydzialnym Krajowej Rady Narodowej w latach 1946-1952 studiował na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. W latach 1950-1971 r. zatrudniony w Prokuraturze Generalnej PRL. Następnie od 1971 do 1978 r. wiceminister sprawiedliwości. Ponadto wieloletni członek prezydium Stronnictwa Demokratycznego. Odznaczony m.in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski oraz Złotym Krzyżem Zasługi. Opracowano na podstawie: T. Moldawa, *Ludzie władzy...*, s. 209.

⁴⁵ Stanisław Jabłonowski (1927-2010), funkcjonariusz Służby Więziennej. W 1947 r. powołany do służby wojskowej w Korpusie Bezpieczeństwa Wewnętrznego, gdzie w 1949 r. ukończył szkołę oficerską. W grudniu 1951 r., przeniesiony do pełnienia służby w Straży Więziennej. Pracę w więziennictwie

Dmochowski⁴⁶. Po wysłuchaniu hymnu państwowego głos zabrał dyrektor generalny CZZK generał brygady Stanisław Filipiak, który wypowiedział następujące słowa:

[...] Dzisiejszy zlot zbiega się z jubileuszem 30-lecia Polski Ludowej. Z okazji tego jubileuszu cały naród polski z uczuciem dumy i dobrze spełnionego obowiązku dokonuje podsumowania swoich osiągnięć⁴⁷.

Następnie minister sprawiedliwości Włodzimierz Berutowicz odczytał rozkaz skierowany do funkcjonariuszy Służby Więziennej, w którym zaznaczył, że:

[...] Wraz ze zmianą klasowego charakteru państwa, zmieniła się również treść działalności więziennictwa. Działalność ta wymagała politycznie uświadomionej i oddanej władzy ludowej – kadry funkcjonariuszy Służby Więziennej. W okresie minionego trzydziestolecia kadra Służby Więziennej w pełni zdała swój egzamin, nieprzerwanie dając dowody swej ofiarności i zaangażowania w wykonywaniu zadań służbowych⁴⁸.

W dalszej części pierwszego dnia obchodów odbyło się ogłoszenie wyników współzawodnictwa pracy. Oficjalnego ogłoszenia laureatów w poszczególnych kategoriach dokonał przewodniczący Krajowej Komisji Współzawodnictwa Pracy Służby Więziennej starszy komisarz Henryk Kita⁴⁹. Zwycięzcami poszczególnych kategorii zostali: w kategorii wojewódzkich zarządów ex aequo Wojewódzki Zarząd Zakładów Karnych (dalej jako: WZZK) w Bydgoszczy oraz WZZK w Poznaniu, w kategorii zakładów karnych dla pierwszy raz karanych Zakład Karny (dalej jako: ZK) w Szerokiej, w kategorii zakładów karnych dla młodocianych ZK w Mielęcinie, w kategorii zakładów karnych dla recydywistów ZK w Czarnem, w kategorii aresztów śledczych Areszt Śledczy w Elblągu zaś w kategorii oddziałów zewnętrznych Oddział Zewnętrzny w Toruniu⁵⁰. Warto zaznaczyć, iż równoległe z współzawodnictwem w zakładach karnych i aresztach śledczych przebiegało współzawodnictwo międzyzakładowe w przywięziennych przedsiębiorstwach przemysłowych, rolnych i gospodarstwach pomocniczych. Zwycięzcami zostali: w kategorii przedsiębiorstw przemysłowych Przedsiębiorstwo Wytwarzanie Skórzanych nr 1 w Strzelcach Opolskich, w kategorii przedsiębiorstw rolnych Państwowe Przedsiębiorstwo Rolne nr 10 w Piławie Dolnej k. Dzierżoniowa, w kategorii gospodarstw pomocniczych Warsztaty

rozpoczął na stanowisku kierownika ochrony w Centralnym Więzieniu (dalej jako: CW) w Potulicach. Stopniowo awansował, najpierw na stanowisko zastępcy, a później naczelnika tego zakładu. W 1958 r. mianowany zastępcą naczelnika, a w 1965 r. naczelnikiem CW w Bydgoszczy. W latach 1969-1978 zastępca dyrektora CZZK. W 1976 r. przez kilka miesięcy pełnił obowiązki Dyrektora Generalnego CZZK. W 1978 r. przeniesiony na stanowisko dyrektora Okręgowego Zarządu Zakładów Karnych w Bydgoszczy. W październiku 1980 r. powołany na stanowisko Dyrektora Generalnego CZZK. Tę funkcję pełnił do 31 października 1987 r., kiedy to w stopniu generała Służby Więziennej odszedł na zaopatrzenie emerytalne. Odznaczony m.in. Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski oraz Orderem Sztandaru Pracy I i II klasy. Opracowano na podstawie: K. Pawlak, *Polski biograficzny...*, s. 39-40.

⁴⁶ K. Hołyś, *Jubileusze...*, s. 43.

⁴⁷ S. Filipiak, *30 lat...*, s. 1.

⁴⁸ W. Berutowicz, *Do Funkcjonariuszy Służby Więziennej! Rozkaz Ministra Sprawiedliwości*, „Gazeta Penitencjarna”, 1974, nr 14-15, s. 1.

⁴⁹ *V Krajowy Zlot...*, s. 7.

⁵⁰ *Komunikat Krajowej Komisji Współzawodnictwa Pracy Służby Więziennej*, „Gazeta Penitencjarna”, 1974, nr 14-15, s. 6.

Szkolne w Iławie⁵¹. Po odczytaniu oficjalnych wyników współzawodnictwa minister sprawiedliwości Włodzimierz Berutowicz wraz z dyrektorem generalnym CZZK Stanisławem Filipiakiem wręczyli laureatom pamiątkowe proporzyczki oraz nagrody rzeczowe⁵². Zwieńczeniem pierwszego dnia była część artystyczna. Wystąpiła w niej Wielka Orkiestra Rozrywkowa PR z Poznania, którą kierował dyrygent Zygmunt Mahlik. Ponadto zaprezentowali swój repertuar wybitni piosenkarze oraz znani aktorzy teatru i telewizji⁵³.

7 lipca 1974 r. o godzinie 9:00 na terenie OSSWS rozpoczął się drugi dzień obchodów. Na placu apelowym ustawiły się kompanie absolwentów szkolenia oficerskiego oraz kompania honorowa wraz z poczem sztandarowym⁵⁴. O godzinie 10:00 minister sprawiedliwości Włodzimierz Berutowicz wraz z dyrektorem generalnym CZZK Stanisławem Filipiakiem po uprzednim meldunku komendanta OSSWS starszego komisarza Edwarda Pastuszka, dokonali przeglądu pododdziałów⁵⁵. Kolejnym punktem obchodów było uroczyste odczytanie listy odznaczonych przez Radę Państwa z okazji XXX-lecia PRL za ofiarą i wyróżniającą się pracą zawodową i zaangażowaną działalność społeczno-polityczną. Odznaczeni zostali m.in.: Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski – zastępca dyrektora generalnego CZZK Stanisław Jabłonowski; Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski – naczelnik AŚ w Elblągu Jan Cysarz, zastępca komendanta OSSWS Witold Jasiukiewicz, zastępca naczelnika WZZK w Bydgoszczy Antoni Majchrzak, zastępca naczelnika WZZK w Poznaniu Henryk Musielak oraz naczelnik ZK w Wołowie Kazimierz Szczepański; Orderem Sztandaru Pracy II klasy – dyrektor delegatury CZZK w Sanoku starszy komisarz Stanisław Jacek⁵⁶. W trakcie uroczystości ogłoszono także laureatów plebiscytu na najpopularniejszego funkcjonariusza roku, który zorganizowany został przez „Gazetę Penitencjarną”. Wyróżnieni zostali: kierownik OZ w Wąsoczcu inspektor Franciszek Cybulski, starszy wykładowca OSSWS podkomisarz Antoni Trela oraz kierowca ZK w Cieszynie starszy przodownik Antoni Plewnia⁵⁷. Po dekoracji odznaczonych nastąpiła uroczysta promocja oficerska, której dokonał dyrektor generalny CZZK generał brygady Stanisław Filipiak. Jako pierwszy promowany został prymus szkolenia podinspektor Kazimierz Dżereń⁵⁸. Po promocji minister sprawiedliwości wygłosił przemówienie skierowane do nowo promowanych oficerów, w którym zawarł następujące słowa:

Oficerowie! Dzisiejszy dzień uroczystej promocji absolwentów Szkoły Oficerskiej Służby Więziennej, wręczenie odznaczeń przyznanych na mocy uchwały Rady Państwa oraz wyróżnień przyznanych funkcjonariuszom i pracownikom Służby Więziennej, posiada szczególnie doniosłą wymowę. Uroczystość dzisiejsza różni się w sposób istotny od wszystkich dotychczasowych promocji tym, że zbiega się z rocznicą wielkich dziejowych przemian w życiu naszego narodu i naszej państwowości, z 30-tą rocznicą powstania Polski Ludowej⁵⁹.

⁵¹ Tamże.

⁵² *V Krajowy Złot...*, s. 7.

⁵³ Tamże.

⁵⁴ Tamże.

⁵⁵ *V Krajowy Złot...*, s. 7.

⁵⁶ *Lista odznaczonych przez Radę Państwa*, „Gazeta Penitencjarna”, 1974, nr 14-15, s. 10.

⁵⁷ *Przypomnijmy dni V zlotu*, „Gazeta Penitencjarna”, 1974, nr 16, s. 4.

⁵⁸ *V Krajowy Złot...*, s. 7.

⁵⁹ W. Berutowicz, *Przemówienie ministra sprawiedliwości prof. dr. Włodzimierza Berutowicza do nowo promowanych oficerów Służby Więziennej*, „Gazeta Penitencjarna”, 1974, nr 14-15, s. 7.

Następnie odbyło się ślubowanie nowo promowanych oficerów i uroczysta defilada, w trakcie której biorący w niej udział funkcjonariusze po raz pierwszy w historii wymaszerowali poza teren OSSWS. Tym samym maszerujący wzdłuż ulicy Wrocławskiej zaprezentowali społeczeństwu nowy wizerunek Służby Więziennej⁶⁰. Obchody XXX-lecia PRL organizowane przez OSSWS zakończył wspólny obiad w trakcie, którego wznoszono liczne toasty⁶¹.

ZAKOŃCZENIE

W powyższym artykule przedstawiono zagadnienia dotyczące obchodów XXX-lecia PRL, zorganizowanych w dniach 6-7 lipca 1974 r. przez kadrę OSSWS. W pierwszej części pracy celem szerszego zaprezentowania poruszanej problematyki autor dokonał charakterystyki jednego z najważniejszych świąt PRL, a więc Narodowego Święta Odrodzenia Polski. Następnie, opisana została kwestia organizacji oraz szczegółowego przebiegu obchodów XXX-lecia PRL w OSSWS. Warto zaznaczyć, iż z obchodami jubileuszu bezpośrednio związana była odbywająca się co roku promocja oficerska oraz Krajowy Zlot Przemysłowców Funkcjonariuszy Służby Więziennej. Wspomniane wydarzenia stały się częścią obchodów trzydziestolecia Polski Ludowej, co sprawiło, iż ich przebieg był zdecydowanie bardziej doniosły. Potwierdzają to słowa zawarte w artykule pt. *Przypomnijmy dni V Zlotu* opublikowanego na łamach „Gazety Penitencjarnej” w którym napisano:

V Zlot – stwierdzają zgodnie uczestnicy – był imprezą w Służbie Więziennej na miarę XXX-lecia, wyrazem zaangażowania funkcjonariuszy i przegłędem osiągnięć całej Służby Więziennej⁶².

OBCHODY XXX-LECIA PRL W OŚRODKU SZKOLENIA SŁUŻBY WIĘZIENNEJ W SZCZYPIORNIE W DNIACH 6-7 LIPCA 1974 R.

Słowa kluczowe: Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej w Szczypiornie, Narodowe Święto Odrodzenia Polski, system więziennictwa PRL, historia PRL

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie zagadnień związanych z obchodami XXX-lecia PRL w Ośrodku Szkolenia Służby Więziennej w Szczypiornie. W pierwszej części artykułu autor dokonał charakterystyki jednego z najważniejszych świąt państwowych w PRL, tzw. „urodzin systemu”, czyli Narodowego Święta Odrodzenia Polski. W dalszej części niniejszej pracy przedstawiony został szczegółowy przebieg obchodów związanych z XXX-leciem PRL, które odbyły się 6 oraz 7 lipca 1974 r. w Ośrodku Szkolenia Służby Więziennej w Szczypiornie.

CELEBRATION OF THE 30TH ANNIVERSARY OF THE PRL AT THE PRISON SERVICE TRAINING CENTER IN SZCZYPIORNO ON 6-7 JULY 1974

Keywords: Prison Service Training Center in Szczypiorno, National Day of Poland's Revival, prison system in PRL, history of PRL

The purpose of this article is to present issues related to the celebration of the 30th anniversary of the PRL at the Prison Service Training Center in Szczypiorno. In the first part of the article, the author characterized one of the most important public holidays in the PRL, called „birthday of the system”, that is the National Day of Poland's Revival. In the further part of this work, was presented a detailed course of celebrations related to the 30th anniversary of the PRL, which took place on July 6 and 7, 1974 at the Prison Service Training Center in Szczypiorno.

⁶⁰ K. Hołyś, *Jubileusz...*, s. 43.

⁶¹ *V Krajowy Zlot...*, s. 7.

⁶² *Przypomnijmy dni...*, s. 4.

Bibliografia

Źródła archiwalne:

Archiwum Państwowe w Kalisz

Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej w Szczypiornie

Źródła drukowane:

Ustawa z dnia 22 lipca 1945 r. o ustanowieniu Narodowego Święta Odrodzenia Polski, „Dziennik Ustaw”, 1945, nr 32, poz. 194.

Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o zniesieniu 22 lipca jako Narodowego Święta Odrodzenia Polski, „Dziennik Ustaw”, 1990, nr 28, poz. 159.

XXX Lecie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Tezy Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (1974), Warszawa

Prasa:

„Ale Historia” – 2019

„Forum Penitencjarne” – 2002

„Gazeta Penitencjarna” – 1974

Opracowania:

Becela L. (1989), *Kto jest kim w Polsce. Informator biograficzny*, Warszawa

Brzeziecki A. (2009), *Lekcje historii PRL w rozmowach*, Warszawa

Gołota J. (2018), *11 listopada czy 22 lipca, oficjalna prasa w Polsce 1944-1948 wobec świąt narodowych*, „Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego”, t. 32.

Hołyś K. (2006), *Jubileusze*, [w:] *Wspomnienia absolwentów i wykładowców COSSW w Kaliszu-Szczypiornie*, pod red. S. Sobczak, B. Nowak, Kalisz

Jaczyńska A. (2007), *Lipcowe święto*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej”, nr 7.

Jagielski M. (1974), *Polska w 1974 roku*, [w:] *30 lat gospodarki Polski Ludowej*, pod red. K. Secomski, Warszawa

Kienzler I. (2015), *Kronika PRL 1944-1989. Uroczystości i święta*, Warszawa

Main I. (2004), *Trudne świętowanie. Konflikty wokół obchodów świąt państwowych i kościelnych w Lublinie (1944-1989)*, Warszawa

Mołdawa T. (1991), *Ludzie władzy 1944-1991. Władze państwowe i polityczne Polski według stanu na dzień 28 II 1991*, Warszawa

Oseka P., *Niech się święci 22 lipca*, „Ale Historia”, 2019, nr 28.

Oseka P., Polak B. (2007), *Święta bez świętości*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej”, nr 7.

Pawlak K. (2008), *Polski biograficzny słownik penitencjarny*, Kalisz

Szczepanik R., *Koncepcje wychowania resocjalizującego na łamach „Gazety Penitencjarniej” (1967–1970)*, [w:] *Addenda do dziejów oświaty. Z badań nad prasą drugiej połowy XX i początków XXI wieku*, pod red. I. Michalska, G. Michalski, Łódź

Netografia:

<https://histmag.org/Imieniny-i-urodziny-systemu-komunistycznego-w-Polsce-1696> [Dostęp z dnia: 29.06.2023 r.]

<https://jedyndka.polskieradio.pl/artukul/1646778> [Dostęp z dnia: 30.06.2023 r.]